

Dino Berberović^{*1}

Harun Šarić^{*2}

NEZAVISNOST SUDSTVA KAO ELEMENT PRAVIČNOG POSTUPKA

SAŽETAK

Pravo na pravičan postupak, kao jedno od fundamentalnih ljudskih prava, zagarantovano je članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i članom 2. Ustava Bosne i Hercegovine. Nezavisnost sudstva predstavlja jedan od osnovnih elemenata koje je potrebno ispuniti da bi se moglo govoriti o pravičnom postupku. Rad se bazira na elaboriranju općih standarda nezavisnosti sudstva na domaćem i međunarodnom nivou. Prvi dio rada daje detaljan teorijski prikaz tri osnovna principa nezavisnosti cijelokupnog pravosuđa. Potom, nastavak rada podrobnije objašnjava problematiku nezavisnosti sudstva u Bosni i Hercegovini, elaborirajući rad pravosudnih organa sa naglaskom na rad Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine. Također, rad daje prikaz prakse Evropskog suda za ljudska prava te Ustavnog suda BiH koja je postavila temelje za samo definisanje pojma nezavisnosti sudstva te odredila osnovne elemente potrebne za potpuno ispunjenje istog.

Ključne riječi: *Pravo na pravičan postupak, nezavisnost sudstva, krivični postupak, individualna nezavisnost, stvarna nezavisnost, procesna nezavisnost.*

¹ Student III godine, Pravni fakultet, Univerzitet u Zenici

² Student III godine, Pravni fakultet, Univerzitet u Zenici

UVOD

Pravo na pravično suđenje iz člana 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) ima veliki demokratski značaj jer predstavlja jedno od prava koje je neophodno omogućiti da bi se ostvarila ostala temeljna ljudska prava i slobode. Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: Sud) je u predmetu *Delcourt protiv Belgije* iz 1970. godine naglasio da: „u demokratskom društvu u smislu Konvencije, pravo na pravično suđenje zauzima toliko važno mjesto da usko tumačenje člana 6. stav 1. ne bi bilo u skladu sa ciljem i svrhom ove odredbe.“³

Najveći broj predstavki podnijetih Sudu odnosi se upravo na kršenje člana 6. Konvencije. Čak i onda kada Sud zaključi da nije došlo do materijalne povrede nekog drugog člana Konvencije, Sud može utvrditi da je došlo do povrede nekog procesnog elementa člana 6. Prema članu 6. stav 1. Konvencije, jasno je normirano da svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom. Nezavisan sud neophodan je uvjet za postojanje pravne države. To je jedan od elemanata koji se moraju kumulativno ispuniti da bi se moglo govoriti o pravičnom postupku te kao takav nije ništa manje bitan od ostalih.

340Postoje jasno određeni kriteriji koji se trebaju ispuniti da bi se jedan sud, odnosno sudija, smatrao nezavisnim. U ovom radu detaljno su objašnjeni svi kriteriji, uslovi za njihovo ispunjenje te obilata sudska praksa koja pomaže pri definisanju svakog kriterija. Bitno je analizirati i stanje nezavisnosti sudstva u Bosni i Hercegovini te povezati isto sa međunarodnim normama. U nastavku rada detaljno će biti obrazloženi termini nezavisnog suda, kao i sama primjena tog termina u praksi.

1. Pojam pravičnog suđenja

Za pojam pravičnog suđenja neophodno je tumačenje opsega djelovanja člana 6. stava 1. Konvencije. Jedan od osnovnih uslova za primjenu člana 6. stava 1. Konvencije jeste osnovanost bilo kakve krivične optužbe protiv određenog lica.⁴ Pojmovi nezavisnosti i nepristranosti usko su povezani i Sud ih obično razmatra zajedno. Obaveza države da obezbijedi suđenje pred nezavisnim i nepristrasnim sudom iz člana 6. stav 1 Konvencije nije ograničena na nezavisni položaj ili nepristrasno postupanje pravosuđa. Ona podrazumijeva i obaveze izvršnih, zakonodavnih i ostalih državnih organa na svim nivoima, da poštuju i da se povinuju presudama i odlukama sudova,

³ *Delcourt protiv Belgije*, predstavka br. 2689/65, od 17. januara 1970. godine, stav 23.

⁴ *Tre Traktorer Aktiebolag protiv Švedske*, predstavka br. 10873/84, od 17. jula. 1989 godine, stav 41.

čak i kada se s njima ne slažu.⁵ Poštovanje autoriteta sudova predstavlja nužan preduslov kako javnog povjerenja u pravosuđe, tako i u vladavinu prava.⁶

Član 6. stav 1. Konvencije primjenjuje se samo u slučajevima kada je riječ o građanskom pravu ili obavezi ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv određenog lica, dok se ostali stavovi primjenjuju samo u krivičnom postupku. Bitno je da postupak utvrđuje građansko pravo ili obavezu, odnosno osnovanost bilo kakve krivične optužbe prema materijalnim principima.⁷

Nadalje, pravosnažna procesna ili materijalopravna djelimična odluka u krivičnom postupku ne potпадa pod obim zaštite člana 6. stava 1. Konvencije. Primjera radi, ukoliko sud prvo pravosnažno odluči o teritorijalnoj nadležnosti suda, ili o stvarnoj nadležnosti upravnog organa, sud neće odlučivati o osnovanosti bilo kakve krivične optužbe jer odlučuje samo o procesnim pretpostavkama za daljnji postupak. Takvi postupci ne potpadaju pod obim zaštite člana 6. Konvencije. Također, odluke privremenog karaktera isključene su iz domena zaštite člana 6. Konvencije jer one samo privremeno odlučuju o osnovanosti krivične optužbe. Nadalje, član 6. Konvencije se ne primjenjuje u postupku osiguranja dokaza,⁸ kao i u slučaju ukoliko se na kraju postupka ne doneše odluka o meritumu, već se postupak prethodno obustavi (npr. u slučaju obustave krivičnog postupka zbog nastupanja zastare krivičnog gonjenja⁹).

341

2. Nezavisnost suda

Na osnovu člana 6. stav 1. Konvencije, o osnovanosti krivične optužbe mora odlučiti nezavistan i nepristrasan sud. Sud je, prije svega, utvrdio određene kriterijume koji daju odgovore na pitanje da li je organ o kojem se odlučuje „sud“ u smislu člana 6. Konvencije. U svojoj bogatoj jurisprudenciji, Sud, između ostalog, u presudi *H. protiv Belgije* navodi: „Sud u suštini karakterizira njegova sudska funkcija, odnosno to što donosi odluku o pitanjima u njegovoj nadležnosti na osnovu načela vladavine

⁵ Nezavisnost i nepristrasnost suda, AIRE CENTAR, izdanje prvo.

⁶ *Agrokompleks protiv Ukrajine*, predstavka br.23465/03, od 25. Jula 2013. godine, stav 136.

⁷ N. Ademović/N. Steiner, *Komentar na Ustav BiH*, Fondacija Konrad Adenauer e.V., Sarajevo, 2010, 219.

⁸ Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, AP 1029/04, od 15. juna 2005. godine, tačka 7.

⁹ Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, AP 533/05, od 14. marta 2006. godine, tačka 13.

prava, i u postupku koji je sproveden na propisan način.^{“10} Također, Sud je u presudi *Le compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije* zaključio da: „sud mora zadovoljiti čitav niz zahtjeva: nezavisnost od izvršne vlasti, nepristrasnost, zahtjeve u vezi sa trajanju sudske funkcije, procesne garancije - od kojih su neke navedene u samom tekstu člana 6. stava 1. Konvencije.^{“11}“

Procjena nezavisnosti jednog sudskog tijela zavisi, s jedne strane, od vrste i načina imenovanja sudija, trajanja njihovog mandata, kao i od raspoloživosti garancija koje bi štitile od vanjskog pritiska. S druge strane, sudsko tijelo mora izgledati nezavisno „prema vani.“^{“12} Nadalje, princip nezavisnosti priznat je na međunarodnom planu kao temelj demokratije i vladavine prava, kako univerzalne tako i u regionalnim međunarodnim dokumentima. Sadržajno, princip nezavisnosti obuhvata nekoliko aspekata. Stvarna, individualna i procesna nezavisnost su različite vrste koje se kumulativno trebaju ostvariti da bi smo govorili o sudskoj nezavisnosti.

2.1. Stvarna nezavisnost pravosuđa

342 Stvarna nezavisnost znači da u vršenju sudske funkcije sudija nije ničim obavezan osim da poštuje zakon i slijedi sopstvenu savjest.^{“13} Stvarna nezavisnost može se postići samo ako je pravosuđe nezavisno u odnosu na zakonodavnu i izvršnu vlast, i ima nadležnost određenu direktno ili na drugi način, nad svim problemima pravne prirode.^{“14} Nadalje, Univerzalna deklaracija o nezavisnosti pravosuđa^{“15} navodi da se nijedno javno ovlaštenje ne smije koristiti tako da dovede do miješanja u tok sudskog postupka. Prema članu 2.07. navedene Deklaracije, izvršna vlast nema pravo kontrolisati sudove u vršenju njihove funkcije. Međunarodni standardi u ovoj oblasti upućuju na više posebnih principa, među kojima se izdvajaju: podjela vlasti, nadležnost sudova u svim pitanjima sudske prirode i inkompatibilnosti.^{“16}

^{“10} *H. protiv Belgije*, predstavka br. 8950/80, od 30. novembra 1987. godine.

^{“11} *Le compte, Van Leuven i De Meyere protiv Belgije*, predstavka br. 7283/85, od 23. juna 1981.

^{“12} M. Alijević, Demokratski ciljevi i dostignuti nivo reforme pravosuđa u Bosni i Hercegovini, *Pravni fakultet Univerziteta u Zenici*, Zenica, 2014. godine, 56.

^{“13} Kodeks međunarodnog udruženja advokatskih komora o minimalnim standradima sudske nezavisnosti, čl. 1. (c)

^{“14} Čl.2. (2) Sirakuškog nacrta principa o nezavisnosti pravosuđa.

^{“15} Univerzalna deklaracija o nezavisnosti pravosuđa, Prva Svjetska Koferencija o Nezavisnosti Pravosuda, Kanada, 1983.

^{“16} M. Alijević, Demokratski ciljevi i dostignuti nivo reforme pravosuđa u BiH, Zenica,

2.1.1. Podjela vlasti

Podjela vlasti je ključni princip za ostvarenje nezavisnosti pravosuđa. Prema principu podjeli vlasti, zakonodavna, izvršna i pravosudna funkcija odvojene su i međusobno nezavisne. Ta međusobna nezavisnost između različitih funkcija znači da nisu dozvoljene situacije prema kojima dolazi do zadiranja nadležnosti drugih državnih funkcija.

2.1.2. Princip inkompatibilnosti

Univerzalna deklaracija o nezavisnosti pravosuđa sadrži odredbe o ograničenjima vezanim uz vršenje sudske funkcije. Sudije ne smiju sudjelovati u izvansudskim djelatnostima koje bi mogle ugroziti njihovu sudsку nezavisnost. Postoji usaglašen stav različitih međunarodnih dokumenata da sudije ne smiju:

- sudjelovati u radu zakonodavnih tijela,
- sudjelovati u radu izvršnih tijela,
- biti aktivni članovi političkih stranaka,
- vršiti advokatsku djelatnost,
- vršiti bilo kakve poslovne aktivnosti koje se ne tiču njihovih ličnih ulaganja ili ličnog vlasništva.¹⁷

343

U vezi s principom inkompatibilnosti, važno je apostrofirati i princip nespojivosti. Sudijama je zabranjeno obavljanje više nespojivih dužnosti. Oni ne smiju biti ni notari, advokati, članovi upravnih ili nadzornih odbora javnih ili privatnih preduzeća kao ni funkcioneri u zakonodavnoj ili izvršnoj vlast.¹⁸ Bitno je naglasiti da sudije mogu osnivati udruženja sudija kako bi branile svoje interese, napredovali i štitili nezavisnost sudstva. Sudijama se, također, priznaje čitav niz prava: pravo na slobodu mišljenja, izražavanja, udruživanja i okupljanja. Ova prava uživaju svi građani, ali za sudije ova prava imaju poseban značaj jer za obavljanje sudijske funkcije slobode udruživanja i izražavanja su neophodne.

U tom kontekstu spomenuli bismo primjer iz prakse Ustavnog suda Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: USBiH) Karakterističan slučaj ugrožavanja nezavisnosti USBiH desio se 2010. godine kada je USBiH

2014, 45.

¹⁷ Č. 2. 26. – 2.31. Univerzalne deklaracije o nezavisnosti pravosuđa, Prva Svjetska Koferencija o Nezavisnosti Pravosuđa, Kanada, 1983.

¹⁸ Ekspertni tim saradnika Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, *Ljudska prava u BiH*, Sarajevo, 2009., 162.

razriješio sudiju K.S. funkcije sudije USBiH.¹⁹ Sudija K.S. napisao je pismo predsjedniku Stranke nezavisnih socijaldemokrata Miloradu Dodiku iz kojeg je vidljivo da su njih dvojica ranije komunicirali te da mu on „uvijek stoji na raspolaganju“ nudeći mu „svoje iskustvo i mogućnosti“. Također, sudija K.S. je otvoreno predlagao njemu podoban kadar stranke za zapošljavanje u izvršnoj vlasti RS. Iz navedenog pisma se jasno zaključuje da sudija ima blizak odnos sa stranačkim predsjednikom, te da je spreman da održava takve kontakte koji su korisni političkoj partiji. Takve veze sudije i političkih stranaka, odnosno izvršne vlasti entiteta, mogu se definisati kao nespojivi sa institucionalnom i operativnom nezavisnošću u USBiH, koji svaki sudija mora jačati. U očima javnosti, takvi odnosi nanose štetu ugledu USBiH, pogotovo u odnosu na percepciju njegove nezavisnosti i nepristrasnosti.

Ustavni sud kao najviša instanca sudstva u Bosni i Hercegovini dužan je da vodi računa o očuvanju nezavisnosti svojih sudija i tako bude primjer svim nižim instancama. U konkretnom slučaju, USBiH je poduzeo sve potrebne mjere kako bi očuvali svoju nezavisnost i tako dokazao da isti zaista čuva svoj integritet te integritet kompletног sudstva u Bosni i Hercegovini.

2.1.3. Isključiva nadležnost sudova u svim pitanjima sudske prirode

Sudovi će imati nadležnost u svim pitanjima sudske prirode i isključivo će biti ovlašteni da odluče da li predmet koji je podnesen spada u njihovu nadležnost kako je određeno zakonom. Ne smije biti nikakvog neodgovarajućeg ili neopravdanog uplitanja u sudski postupak, niti su odluke sudova podložne preispitivanju.

2.2. Individualna nezavisnost sudija

Ovaj vid nezavisnosti usko je vezan za status sudija koji se garantuje uslovima za izbor, mandat, premještaj, suspenziju i uopšte uslovima rada sudija. Pod ličnom nezavisnošću podrazumijeva se regulisanje ličnog pojma sudije koje svodi na minimum mogućnosti pripadnika izvršne vlasti da kroz donošenje odluka, u tim, za sudije egzistencijalnim pitanjima, utiče na njihovo ponašanje u vršenju sudijske funkcije.²⁰ Individualna nezavisnost odnosi se na mogućnost sudske vlasti da djeluje bez pritiska od

¹⁹ Odluka USBiH broj K-I-15/10 od 8.maja 2010. godine.

²⁰ Z. Mršević, *Izazovi sudske nezavisnosti*, Beograd, 1998., 51.

strane zakonodavne ili izvršne vlasti.²¹ Na individualnu nezavisnost sudija utiče više elemenata koje ćemo detaljnije objasniti u daljem tekstu.

2.2.1. Izbor sudija

Za izbor sudija bitna su dva pitanja: (1) koje kriterije sudija treba da ispunjava za izbor ili imenovanje, (2) koje tijelo će provesti proceduru izbora sudije? U vezi sa izborom sudija, međunarodno pravo strogo zabranjuje diskriminaciju po bilo kojem osnovu a nalaže izbor po strogim kriterijima i potpunom transparentnošću. Univerzalna deklaracija o nezavisnosti pravosuđa u članu 2.12. navodi: „U postupku odabira sudija ne smije biti diskriminacije na osnovu rasne pripadnosti, boje kože, spola, jezika, vjeroispovijesti, političkih i drugih uvjerenja, nacionalnog, jezičkog ili drugog porijekla, imovinskog stanja, prihoda, rođenja ili statusa, premda mogu biti postavljeni uslovi koji se tiču državljanstva sudija.“²²

Procedura izbora i imenovanja prema međunarodnim načelima treba biti povjerena nezavisnom tijelu, koje se sastoji od sudija ili pripadnika pravne profesije. Procedura izbora sudija treba težiti tome da svi pripadnici pravosuđa budu odraz društva u svim njegovim aspektima. Ipak, Univerzalna deklaracija o nezavisnosti pravosuđa daje mogućnost da izbor sudija bude u rukama izvršne i zakonodavne vlasti, naravno, uz konsultacije sa predstavnicima pravosuđa.

Povlačeći paralelu između međunarodnog i našeg nacionalnog prava, osvrnuti ćemo se na imenovanje sudija u Bosni i Hercegovini.²³ Imenovanje sudija u Bosni i Hercegovini vrši Visoko sudska i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: VSTV).

VSTV imenuje sudije, predsjednike sudova i dodatne sudije u sve sudove na državnom, entitetskom, kantonalm, okružnom i općinskom nivou u BiH, te u Brčko Distriktu BiH, sa izuzetkom sudija ustavnih sudova entiteta BiH.²⁴ Da bi neko mogao biti imenovan na poziciju sudije, prema članu 21. Zakona o VSTV u BiH, mora zadovoljiti sljedeće osnovne uvjete :

- da je državljanin BiH,
- da je intelektualno i fizički sposobna osoba da obavlja sudjisku dužnost,

²¹ Ljudska prava u provođenju pravde: Priručnik o ljudskim pravima za sudije, tužioce i advokate, Stručna obuka serija 9, New York i Geneva, 2003. godine, 120.-160.

²² Član 2.12. Univerzalne Deklaracije o nezavisnosti pravosuđa, Prva Svjetska Koferencija o Nezavisnosti Pravosuđa, Kanada, 1983.

²³ Više na strani 12.

²⁴ Čl.17. stav 1. Zakona o VSTV BiH, „Službeni glasnik BiH“, br.25/04, 93/05, 48/07 i 15/08.

-
- da ima diplomu završenog pravnog fakulteta i
 - da ima položen pravosudni ispit.²⁵

Pored ovih osnovnih uvjeta, osoba koja se kandiduje na mjesto sudije mora ispunjavati i više posebnih uslova koji su različiti ovisno o kojem je sudu riječ.²⁶

2.2.2. Mandat sudija

Odredbe vezane za mandat sudija odnose se na raspoređivanje, napredovanje i stalnost sudske funkcije. Bez stalnosti sudske funkcije i mogućnosti napredovanja u struci nema ni garancija za očuvanje nezavisnosti. Raspoređivanje ne smije biti pod uticajem spoljašnjih faktora, odnosno mora biti interna administrativna funkcija koja se odlučuje od strane predstavnika pravosuđa. Napredovanje sudija mora biti zasnovano na istim kriterijima kao i sam izbor i imenovanje istih. Prema članu 2.17. Univerzalne deklaracije o nezavisnosti pravosuđa, napredovanje sudija mora se temeljiti na objektivnoj procjeni integriteta, nezavisnosti u suđenju, stručnosti, iskustva, humanosti i privrženosti principima vladavine prava.

Stalnost sudske funkcije podrazumijeva dužinu mandata kao i zabranu premještanja sudije u drugi sud ili neko drugo radno mjesto bez njegove saglasnosti. Međunarodni dokumenti garantuju to da trajanje sudske funkcije treba biti sve do zakonom propisane dobi za penzionisanje ili dok im ne istekne izbor, a u nekim dokumentima se predviđa da ona bude doživotna. Sud smatra da nemogućnost razrješenja sudija tokom njihovog mandata (osim u slučaju povrede dužnosti) predstavlja korolar njihove nezavisnosti.²⁷ Nepostojanje formalno pravne potvrde nemogućnosti razrješenja samo po sebi ne implicira nedostatak nezavisnosti ako je to načelo priznato u stvarnosti, a postoje i ostale nužne garancije.²⁸ Dakle, sudije bi trebale imati zagarantovani mandat sve do obavezne dobi za penzionisanje, ako ona postoji.²⁹

Ipak, potrebno je naglasiti i eventualne negativne efekte doživotnog mandata sudija. Izbori sa doživotnim mandatom omogućavaju zadržavanje i nekompetentnih kandidata u pravosuđu zbog nejasnih kriterija za izbor, kao

²⁵ Čl.21. Zakona o VSTV BiH, „Službeni glasnik BiH“, br.25/04, 93/05, 48/07 i 15/08.

²⁶ T. Bubalović/N. Pivić, *Krivično procesno pravo-opći dio*, Zenica, 2016, 108.

²⁷ Henryk Urban i Ryszard Urban protiv Polske, 30. novembar 2010. godine, predstavka br. 23614/08.

²⁸ *Sacilor-Lormines protiv Francuske*, predstavka br. 65411/01, od 9. novembar 2006. godine, stav 61. *Luka protiv Rumunije*, predstavka br. 34197/02, od 21. juli 2009. godine, stav 44.

²⁹ Preporuka Vijeća Europe br. Cm/Rec(2010)12 o nezavisnosti, efikasnosti i odgovornosti sudija, tačka 49.

i loše procedure identifikacije ključnih sposobnosti kandidata.³⁰ Također, sudija sa doživotnim mandatom može slabije da utiče na poboljšanje rada samog pravosuđa zbog nemogućnosti smjene, dok bi eventualni ograničeni mandat stavio pozitivan pritisak na sudiju da se konstantno trudi doprinositi razvitku pravne države. Ipak, doživotan mandat nije od ključnog značaja nego je bitnije da za vrijeme trajanja mandata (koji može biti i ograničen) bude zagarantovana nemogućnost izvršnih organa vlasti da utiču na rad sudija.

2.2.3. Sudijski imunitet

Sudijski imunitet štiti sudije od uticaja koje bi drugi organi mogli imati na njih i na sam postupak suđenja. Sudije uživaju:

(1) materijalni imunitet – ne mogu biti pozvani na odgovornost zbog mišljenja iznesenog u toku suđenja

(2) procesni imunitet – poseban postupak za utvrđivanje odgovornosti sudija.³¹

Univerzalna deklaracija o nezavisnosti pravosuđa u članu 2.24. navodi da sudije trebaju biti zaštićene od pokretanja postupka ili uznemiravanja zbog njihovih činjenja ili propuštanja izvršenih u službenom svojstvu. Paralelu možemo povući i sa domaćim zakonodavstvom, gdje Ustav Federacije Bosne i Hercegovine jasno normira da sudije neće biti krivično gonjene niti će odgovarati u građanskom postupku za bilo koju radnju učinjenu u vršenju svoje funkcije, što upućuje na princip imuniteta sudija.³² Također, domaća sudska praksa utvrdila je da imunitet, koji u procesnom smislu znači odsustvo ili prekid započetog postupka, predstavlja povlasticu, odnosno pravo određenog subjekta da bude izuzet od primjene pojedinih propisa koji se na druga lica redovno primjenjuje.³³

³⁰ B. Perić, Izbor sudija ustavnih sudova u BiH – kontroverze i moguća rješenja, *Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa „Ko bira sudije ustavnog suda?“*, Sarajevo, 2012., 161-178.

³¹ M. Alijević, Demokratski ciljevi i dostignuti nivo reforme pravosuđa u BiH, Zenica, 2014, 51.

³² Poglavlje IV pod C. Član 5. stav 2. Ustava Federacije BiH, „Službene novine Federacije BiH“, broj 1/94, 13/97, 16/02, 22/02, 52/02, 18/03, 63/03, 9/04, 20/04, 33/04, 71/05.

³³ Zaključak građanskog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije BiH sa sjednice od 26.10.2009. godine, Sudska praksa, godina V, br. 37, januar-februar 2010, stav 30.

2.2.4. Materijalna i fizička sposobnost sudije

Materijalna i fizička sposobnost sudije su vrlo važni elementi za nezavisnost sudija. Da bi obavljalo svoje dužnosti korektno, pravosuđe treba adekvatno finansiranje tako da je materijalni status sudija direktno vezan za materijalnu sigurnost suda. Kako bi obezbijedila nezavisnost suda, država pravosuđe finansira direktno iz državnog budžeta. Jedno od osnovnih principa koje obezbjeđuje nezavisnost sudstva su plate sudija. Plate sudija trebaju da budu adekvatne tako da sudije ne dolaze u iskušenje da traže druge izvore. Preporuka Vijeća Evrope iz 2010. godine³⁴ upućuje na to da plate sudija moraju biti utvrđene zakonima države. Sudije imaju pravo na platu čiji se iznos utvrđuje tek onda se sudije zaštite od pritiska na njihovo odlučivanje i ponašanje.³⁵ Razumna naknada plate mora se obezbjediti sudijama i u slučaju bolesti, porodiljskog dopusta, kao i za penzije, jer sudije trebaju biti neopterećene zaradom da bi se postigla njihova ekonomska nezavisnost. Osim materijalne sigurnosti, jako je važno da su sudije i fizički sigurne. Izvršna vlast garantuje da će obezbjediti fizičku zaštitu sudija i njihovih porodica.³⁶

2.2.5. Disciplinska odgovornost

Nadalje, sudije mogu biti razriješene dužnosti ukoliko se ustanovi da su izvršile ozbiljne nepravilnosti u radu nakon zakonito provedenog postupka. Upravo zbog toga sudije moraju da poštuju standarde ponašanja utvrđene zakonom ili pravilima suda. Zanemarivanje standarda povlači disciplinsku odgovornost sudija. Bangalorški principi³⁷ o ponašanju sudija izdvajaju se među međunarodnim dokumentima iz ove oblasti jer sadrže etičke vrijednosti na kojima se treba temeljiti sudijsko ponašanje. To su nezavisnost, nepristrasnost, dostoјnost, jednakost, stručnost i marljivost. Bangalorški principi osmišljeni su da sudijama osiguraju smjernice, kao i da pravosuđu stvore okvir za regulaciju ponašanja sudija. Svaki disciplinski postupak mora biti zasnovan na sudijskom ponašanju, i pravičan uz mogućnost obostranog saslušanja.

³⁴ Preporuka Vijeća Europe br. Cm/Rec(2010)12 o nezavisnosti, efikasnosti i odgovornosti sudija.

³⁵ Primjera radi odredba člana 2.21. Univerzalne deklaracije o nezavisnosti pravosuđa propisuje: „Plate i penzije sudija moraju biti primjerene i srazmjerne njihovom statusu, ugledu i odgovornosti njihove službe, te se moraju periodično usklađivati da bi se otklonili učinci inflacije.“

³⁶ Član 2.23. Univerzalne deklaracije o nezavisnosti pravosuđa, Prva Svjetska Koferencija o Nezavisnosti Pravosuđa, Kanada, 1983.

³⁷ Bangalorški principi sudijskog ponašanja, usvojeno od strane Ekonomskog i Socijalnog Saveta Ujedinjenih Nacija, Rezolucija 2006/23 o Jačanju osnovnih načela sudijskog ponašanja, 27. jul 2006. godine, E/RES/2006/23

Nadalje, prema Kijevskim preporukama o nezavisnosti pravosuđa u istočnoj Evropi, južnom Kavkazu i centralnoj Aziji,³⁸ disciplinski postupci protiv sudske vlasti trebaju se baviti teškim slučajevima kršenja dužnosti koja se ne mogu opravdati, i koja bacaju u ljagu na pravosudni sistem. Disciplinska odgovornost sudske vlasti ne smije se odnositi na sadržaj njihovih odluka ili presuda, uključujući razlike u tumačenju zakonskih odredaba; ili na primjere sudske grešake; ili na kritikovanje sudova. Sudije trebaju da vode računa o svom ponašanju i da poštuju etičke principe profesionalnog ponašanja.

2.3. Procesna nezavisnost pravosuđa

Procesne garancije nezavisnosti pravosuđa obuhvataju principe koji se odnose na sudske postupke. Ovi principi obuhvataju javnost suđenja, obavezu obrazloženja sudske odluke, pravo na višestepeni postupak te pravo na zakonitog sudske vlasti. Tumačenjem ovih odredbi jasno se vidi da princip javnosti podrazumijeva javan sudske postupak i javnu objavu presude. Nadalje, nezavisnost pravosuđa direktno se ostvaruje principom višestepenosti. Preispitivanje donesenih odluka od strane viših sudske organa građanima pruža pravnu sigurnost da neće biti neustavno i nezakonito stavljeni u nepovoljniji položaj.³⁹

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je zauzeo sljedeći stav u pogledu nezavisnosti nosilaca funkcije pravosuđa: „Prilikom odlučivanja je li neki sud nezavisan treba uzeti u razmatranje sljedeće: način postavljanja i trajanje mandata sudske vlasti ; postojanje garancija protiv vanjskog pritiska i pitanje ostavlja li to tijelo utisak nezavisnosti.“⁴⁰

Iz ovoga slijedi da, prvo, sud mora funkcionišati nezavisno od izvršne vlasti i svoje odluke mora zasnivati na svom slobodnom mišljenju, činjenicama i odgovarajućoj pravnoj osnovi. Drugo, nije neophodno doživotno imenovanje sudske vlasti, ali je potrebno osigurati da vlasti ne mogu sudske vlasti otpuštati svojevoljno i na neprimjerenoj osnovi. Treće, mora se izbjegći čak i nešto što izgleda kao zavisnost“.⁴¹

Stav USBiH jasno ukazuje na to da su strogo postavljeni kriteriji za ocjenu nezavosnosti nosilaca funkcija pravosuđa. Ipak, ostavljeno je

349

³⁸ Kijevske preporuke o nezavisnosti pravosuđa u istočnoj Evropi, južnom Kavkazu i centralnoj Aziji, Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava, juni 2010. godine.

³⁹ M. Alijević, Demokratski ciljevi i dostignuti nivo reforme pravosuđa u BiH, Zenica, 2014, 55.

⁴⁰ Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, AP 1785/06, od 30. marta 2007. godine.

⁴¹ Odluka USBiH broj AP1785/06, 30. Mart 2007. godine, tačka 39.

prostora za procjenu kod uslova da se mora izbjjeći čak i nešto što izgleda kao zavisnost. Time je USBiH ostavio prostor za svoje buduće djelovanje i donošenje odluka čak i na osnovu njihove subjektivne procjene što je zasigurno doprinijelo osiguranju nezavisnosti pravosuđa u Bosni i Hercegovini. Dakle, nije dovoljno da se isključivo ispune formalni elementi nezavisnosti nego se treba izbjjeći svaki postupak koji može izgledati kao zavisnost.

2.4. Utisak o nezavisnosti pravosuđa

Pri utvrđivanju da li se neki sud smatra nezavisnim važan je utisak koji ostavlja.⁴² Bitno je naglasiti da stav strane u postupku nije ključan pri utvrđivanju utiska o nezavisnosti pravosuđa, već je ključno da li se može zaključiti da je strah te strane objektivno opravdan.⁴³ Uzveši to u obzir, Sud smatra da se nikakav problem u vezi sa nezavisnošću ne pojavljuje kada isti smatra da objektivan posmatrač u okolnostima konkretnog predmeta ne bi video nikakve razloge za zabrinutost u pogledu nezavisnosti.⁴⁴

Sud je opisao sljedeća četiri načina na koje se može provjeriti utisak o nezavisnosti:

- Da li javnost ima razumno pravo da sumnja u nezavisnost ili nepristranost suda,⁴⁵
- Da li postoje legitimni osnovi za strah da sud nije nezavisan ili nepristrasan,⁴⁶
- Da li postoje činjenice koje se mogu potvrditi a koje mogu izazvati sumnju u nezavisnost ili nepristrasnost,⁴⁷ ili
- Da li se ta sumnja može objektivno opravdati⁴⁸

U presudi *Langborger protiv Švedske*, dva spoljna procjenitelja imenovana su za članove vijeća koje je razmatralo jedan zakup, pri čemu su

⁴² *Sramek protiv Austrije*, predstavka br.8790/79, od 22. oktobra 1984. godine, stav 42.

⁴³ *Sacilor-Lormines protiv Francuske*, predstavka broj 65411/01, od 9. novembra 2006. godine , stav 63.

⁴⁴ *Clarke protiv UK*, predstavka broj 23695/02, od 25. avgusta 2005. godine.

⁴⁵ *Campbell i Fell protiv UK*, predstavka broj 7819/77 i 7878/77, od 28. juna 1984. godine, stav 81.

⁴⁶ *Langborger protiv Švedske*, predstavka broj 11179/84, od 22. juna 1989. godine; *Procola protiv Luxemburga*, predstavka broj 14570/89, od 28. Septembra 1995. godine, stav 45.

⁴⁷ *Castillo Algar protiv Španije*, predstavka broj 79/1997/863/1074, od 28. oktobra 1998. godine.

⁴⁸ AnnPower, „*Sudska nezavisnost i demokratski proces: određena sudska praksa Europskog suda za ljudska prava*“, 2012., 11.

ih imenovala udruženja u čijem je interesu bilo da postojeći uslovi zakupa ostanu isti. Sud je u presudi utvrdio da postoje legitimni osnovi za strah da sud nije nezavisan.

3. Osvrt na nezavisnost sudstva u Bosni i Hercegovini

U prethodnom tekstu napravljena je paralela između međunarodnog okvira i nacionalnog prava, a u daljem tekstu ćemo se detaljnije osvrnuti na konkretnu situaciju u Bosni i Hercegovini.

3.1. Izbor sudija

O izboru sudija u Bosni i Hercegovini pisali smo već u prethodnom tekstu.⁴⁹ Za izbor sudija u našem pravosudnom sistemu nadležno je Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: VSTV). VSTV je nezavisan i samostalan organ i kao takav je ogledalo nezavisnosti sudstva u Bosni i Hercegovini. Nezavisnost VSTV-a kao organa koji je nadležan za izbor sudija i tužilaca u odnosu na zakonodavnu i izvršnu vlast ogleda se u sastavu članstva VSTV-a. Od 15 članova VSTV-a, 11 je istaknutih sudija i tužilaca koje biraju sudije i tužioci sudova i tužilaštava sa državnog i entitetskih nivoa, te nivoa Brčko distrikta. Od preostala 4 člana VSTV-a, dva su predstavnici entitetskih advokatskih komora te po jedan predstavnik izvršne i zakonodavne vlasti na nivou Bosne i Hercegovine.⁵⁰ Međutim, bez obzira sa kojeg nivoa, ili iz koje grane vlasti, dolaze, svi članovi VSTV-a su nezavisni i nepristrasni u obavljanju svoje dužnosti i za vrijeme trajanja članstva u VSTV-u ne smiju obavljati bilo kakvu dužnost u političkim strankama kao ni u udruženjima ili fondacijama povezanim sa političkim strankama.⁵¹

Osnovna nadležnost VSTV-a je da vrši izbor sudija i tužilaca u sve redovne sudove i tužilaštva u Bosni i Hercegovini kao i novouspostavljene privredne sudove u Republici Srpskoj. Također, VSTV je nadležan da daje prijedloge nadležnim organima vezane za izbor sudija Ustavnog suda Republike Srpske i imenovanje sudija na Ustavnom sudu Federacije Bosne i Hercegovine. U nadležnosti VSTV-a nije imenovanje sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. Iz svega gore navedenog zaključujemo da VSTV, koji je sam po sebi nezavisan organ, diriguje i direktno utiče na nezavisnost pravosuđa u Bosni i Hercegovini.

351

⁴⁹ Vidi str. 6.

⁵⁰ Član 4. Zakona o VSTV BiH, „Službeni glasnik BiH“, br. 25/04, 93/05, 48/07, 15/08.

⁵¹ Ekspertni tim saradnika Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, *Ljudska prava u BiH*, Sarajevo, 2009., 154.

3.2. Stalnost sudijske funkcije u Bosni i Hercegovini

Prema članu 23. stav 1. Zakona o VSTV BiH sudije Suda BiH se imenuju doživotno, dok se sudije svih ostalih sudova imenuju na mandat neograničenog trajanja. Mandat svim sudijama može prestati samo na način propisan Zakonom. Nadalje, Zakon je propisao mogućnost imenovanja dodatnih sudija koji moraju ispunjavati uvjete propisane za sudije suda u kojeg se imenuju. Međutim, Zakon nije uredio dužinu trajanja mandata dodatnih sudija niti mogućnost i način produženja istog mandata.

3.3. Prestanak sudijske funkcije u Bosni i Hercegovini

Prema članu 90. Zakona o VSTV BiH propisuje se da sudiji i tužiocu funkcija prestaje kada navrše 70 godina života. U slučaju predsjednika sudova i glavnih tužioца i njihovih zamjenika-po isteku perioda na koji su imenovani. Nadalje, prestanak sudijske funkcije u BiH može nastati u slučaju podnošenja ostavke, u slučaju razrješenja od strane VSTV-a, kao rezultat disciplinskog postupka te u slučaju ako se na osnovu medicinske dokumentacije dokaže da je trajno izgubio radnu sposobnost za vršenje svoje dužnosti.

3.4. Princip nepremjestivosti u Bosni i Hercegovini

Prema članu 50. Zakona o VSTV BiH garantuje se tzv. princip nepremjestivosti sudija. Sudija može biti upućen u drugi sud čak i na neodređeno vrijeme ali u slučaju ako je s tim saglasan, dok se bez saglasnosti može uputiti na drugi sud na period od najduže tri mjeseca. Odluku o upućivanju sudija na drugi sud donosi isključivo VSTV.⁵²

3.5. Izuzeće

Kao garancija nezavisnosti i nepristrasnosti suda, u procesnim zakonima koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini, predviđeno je više razloga zbog kojih se sudija mora i može izuzeti iz postupka. Prema članu 39. Zakona o krivičnom postupku FBiH sudija ne može vršiti sudijsku dužnost:

- a) ako je oštećen krivičnim djelom
- b) ako mu je osumnjičeni, odnosno optuženi, njegov branitelj, tužitelj, oštećeni, njegov zakonski zastupnik ili punomoćnik, bračni odnosno vanbračni drug ili srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kojeg stepena, u pobočnoj liniji do četvrtog stepena, a po tazbini do drugog

⁵² Ekspertni tim saradnika Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, *Ljudska prava u BiH*, Sarajevo, 2009, 156.

stepena,

c) ako je s osumnjičenim, odnosno optuženim, njegovim braniteljem, tužiteljem ili oštećenim u odnosu staratelja, staranika, usvojitelja, usvojenika, hranitelja ili hranjenika,

d) ako je u istom krivičnom predmetu učestvovao kao sudija za prethodni postupak, sudija za prethodno saslušanje ili je postupao kao tužitelj, branitelj, zakonski zastupnik ili punomoćnik oštećenog ili je saslušan kao svjedok ili kao vještak,

e) ako je u istom predmetu učestvovao u donošenju odluke koja se pobija pravnim lijekom, i

f) ako postoje okolnosti koje izazivaju razumnu sumnju u njegovu nepristrasnost.⁵³

Kao što se vidi iz gore navedenog, razlozi za izuzeće uglavnom se odnose na sukob interesa. Izuzeće može tražiti sudija, stranke i branitelji. Ako je na glavnom pretresu učestvovao sudija, koji je pravomoćnom odlukom izuzet od suđenja, ili koji se morao izuzeti, to bi predstavljalo bitnu povredu odredaba krivičnog postupka i osnov za žalbu protiv presude u čijem je donošenju učestvovao takav sudija.⁵⁴

3.6. Kontrola i zaštita

353

Za savjesnost svoga rada sudija može odgovarati pred VSTV-om. Zakon o VSTV BiH propisao je postojanje Ureda disciplinskog tužioca. Disciplinski tužilac⁵⁵ postupa po pritužbama ili na vlastitu inicijativu i odgovoran je za procjenu pravne valjanosti pritužbi, istraživanje navoda protiv sudija i tužilaca o povredi dužnosti te za pokretanje disciplinskog postupka i zastupanje predmeta pred disciplinskim komisijama VSTV-a. Pritužbu može podnijeti bilo ko i u bilo kojoj formi, a u obzir se uzimaju i anonimne pritužbe. Ukoliko se utvrди da je sudija počinio disciplinski prekršaj mogu se izreći jedna ili više sljedećih disciplinskih mjera: pismena opomena, smanjenje plaće do 50%, privremeno upućivanje na drugi sud

⁵³ Član 39 Zakona o krivičnom postupku FBiH, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/03, br. 32/03, 36/03, 26/04, br. 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, br. 58/08, br. 12/09, 16/09, 93/09, 72/13.

⁵⁴ Član 297. Zakona o krivičnom postupku BiH, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/03, br. 32/03, 36/03, 26/04, br. 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, br. 58/08, br. 12/09, 16/09, 93/09, 72/13.

⁵⁵ Član 64. Zakona o VSTV: „Ured disciplinskog tužioca postupa po pritužbama ili na vlastitu inicijativu i odgovoran je za procjenu pravne valjanosti pritužbi, istraživanje navoda protiv sudija ili tužilaca o povredi dužnosti, te za pokretanje disciplinskog postupka i zastupanje predmeta disciplinskih prekršaja pred disciplinskim komisijama Vijeća.“, „Službeni glasnik BiH“, br. 25/04, 93/05, 48/07, 15/08.

ili tužilaštvo, premještanje sa mjesta predsjednika suda na mjesto sudije i razrješenje od dužnosti. Sudija nadalje može podnijeti žalbu drugostepenoj disciplinskoj komisiji, a protiv te odluke može podnijeti žalbu VSTV-u kao cjelini, a u konačnici uložiti žalbu Sudu BiH.⁵⁶

3.7. Nespojivost

Sudije sudova u BiH ne smiju biti članovi niti obavljati bilo kakvu dužnost u organima političkih stranaka i dužni su uzdržavati se od učešća u aktivnostima političkih stranaka koji imaju javni karakter.⁵⁷ Također, sudije ne smiju biti ni notari, advokati, niti članovi upravnih i nadzornih odbora. Izuzetno, sudije i tužioci mogu biti uključeni u akademske aktivnosti u cilju educiranja javnosti. Odredbe o nespojivosti su u Zakonu o VSTV BiH vrlo strogo postavljene čime se dodatno dobija na nezavisnosti sudija a samim tim i sudova u BiH.⁵⁸

3.8. Pravo na slučajnu dodjelu predmeta

Ovo pravo regulisano je pravilnicima o radu sudova i pravilnicima VSTV-a. Dodjela predmeta uređuje se na osnovu kompjuterizovanog sistema. Na nivou entitetiskih sudova, VSTV je uveo sistem automatskog upravljanja predmetima - CMS. Na sudovima gdje se primjenjuje CMS, predmeti se dodjeljuju sudijama automatizovanih sistemom raspoređivanja

354

4. Sudska praksa u pogledu nezavisnosti sudstva

U pogledu nezavisnosti sudstva u okviru značenja po članu 6., Sud je odlučivao više puta. U već spomenutoj presudi *Campbell i Fell potiv UK*, Sud je postavio određene kriterije: „Kod određivanja da li se neko tijelo može smatrati nezavisnim Sud je vodio računao načinu imenovanja članova u tom tijelu i dužini njihovog mandata, garancijama protiv vanjskog pritiska i pitanju da li to tijelo daje dojam nezavisnosti.“ U predmetu *Sramek protiv Austrije*, Sud se bavio pitanjem hijerharijske podređenosti: „Kada je, kao

⁵⁶ Ekspertni tim saradnika Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, *Ljudska prava u BiH*, Sarajevo, 2009, 161.

⁵⁷ Član 82. stav 2 Zakona o VSTV: „Sudija ili tužilac ne smije biti član niti obavljati bilo kakvu dužnost u organima političkih partija, odnosno udruženjima ili fondacijama povezanim s političkim partijama i uzdržavat će se od sudjelovanja u aktivnostima političkih partija koje imaju javni karakter.“ „Službeni glasnik BiH“, br. 25/04, 93/05, 48/07, 15/08.“

⁵⁸ Član 10. Zakona o VSTV: „Članovi Vijeća i njegovih komisija, kao ni osoblje Vijeća ne smiju obavljati funkciju niti bilo kakvu dužnost u političkoj partiji, kao ni u udruženjima ili fondacijama povezanim sa političkim partijama. Ove osobe dužne su suzdržati se i od sudjelovanja u aktivnostima političkih partija.“ „Službeni glasnik BiH“, br. 25/04, 93/05, 48/07, 15/08 .

što je slučaj u ovom predmetu, član Suda lice koje je na podređenoj funkciji jednoj od strana u postupku, u smislu poslova i organizacije službe, stranke mogu s pravom sumnjati u nezavisnost takve osobe. Ovakva situacija značajno utiče na povjerenje koje sudovi moraju uživati u demokratskom društvu. „

U predmetu *AP-971/04* pred USBiH, apelantica se žalila da u konkretnom postupku nije imala pravično suđenje pred nezavisnim sudom, jer je, po njenom mišljenju upitna nezavisnost suda u predmetima gdje se kao suprotna strana pojavljuju općina, kanton ili država, zbog toga što se finansiranje sudske vlasti vrši iz budžetskih sredstava koji su potpuno pod ingerencijom izvršne vlasti. Sud je u obrazloženju naveo:

„Prema stavu 1. člana 6. Evropske konvencije, odluku koja se odnosi na taj član mora donijeti nezavisan i nepristran tribunal, uspostavljen prema zakonu. Pridjev «nezavisan» i «nepristran» izrazi su dva različita koncepta. Pojam «nezavisnosti» odnosi se na vezu između sudije i tijela vlasti, dok «nepristranost» mora postojati u odnosu prema stranama u sporu. U odlučivanju je li sud nezavisan u obzir se mora uzeti *inter alia* imenovanje sudija, trajanje mandata, postojanje garancija protiv vanjskih pritisaka i utjecaja, kao i postojanje općeg utiska o nezavisnosti. Činjenica da se rad sudova finansira iz budžeta kantona sama po sebi nije dokaz da sud nije nezavisan. Država je dužna da finansira rad sudova, što ne dovodi u pitanje nezavisnost sudova.“

355

ZAKLJUČAK

Pravo na pravično suđenje propisano je u članu 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda a samim time implementirano je i u nacionalno zakonodavstvo putem Kataloga prava propisanog u članu 2. Ustava Bosne i Hercegovine. Nezavisnost sudstva jedan je od osnovnih postulata prava na pravično suđenje. Sud je u svojoj bogatoj jurisprudenciji jasno naglasio kriterije koje je potrebno ispuniti sud bio nezavisan. Kao što je već navedeno, Sud da bi bio nezavisan mora ispuniti tri elementa nezavisnosti:

- (1) stvarna nezavisnost sudstva,
- (2) individualna nezavisnost sudstva, i
- (3) procesna nezavisnost sudstva.

Svaki od ovih elemenata unutar sebe sadrži određene kriterije koji se moraju kumulativno ispuniti da bi se ostvarila nezavisnost sudstva. Povlačeći paralelu između međunarodnih normi i nacionalnog prava,

jasno je da je pravni okvir u Bosni i Hercegovini strog normirao uslove za nezavisnost sudstva crpeći ih upravo iz međunarodnih normi. Kako međunarodna, tako i domaća sudska praksa, obilata je u pogledu rješavanja sporova vezanih za nezavisnost sudstva kao element pravičnog suđenja. U ovom radu naglašene su neke od najznačajnijih presuda i odluka koje su temelj za definiranje nezavisnosti pravosuđa.

JUDICIAL INDEPENDENCE AS AN ELEMENT OF A FAIR TRIAL

SUMMARY

Right to a fair trial is one of the fundamental rights guaranteed by Article 6 of the European Convention on Human Rights. It is also incorporated into the Constitution of Bosnia and Herzegovina in its Article 2. In order for the right to a fair trial to be respected, judicial independence is one of the main elements that needs to be ensured. This document is based on elaborating the general standards of judicial independence and the way it is regulated through national norms. First part of the document precisely explains three main principles of judicial independence and independence of every judge itself. Furthermore, the rest of the document explains the judicial independence in Bosnia and Herzegovina by elaborating the work of the Judiciary with an emphasis on the work of High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina. This document provides for plenty of case law of the European Court of Human Rights and Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina which defined judicial independence and determined main elements needed to be fulfilled for it.

Key words: Right to a fair trial, judicial independence, criminal proceedings.